

ÚVOD

Vážení čitatelia,

rok 2020 sa do kultúrnych dejín jednotlivých národov vpísal nepredvídateľnými okolnosťami, ktoré v rôznej miere zasiahli do fungovania ich procesov a vzťahov. Mnoho umeleckých a kultúrnych aktivít sa v tomto roku nemohlo realizovať. Udalosti súvisiace s pandemickou situáciou nielen na Slovensku, ale aj všade vo svete nám nedovolili uskutočniť ani nevyhnutné pracovné stretnutia, na ktorých by sa rokovalo o najrôznejších otázkach súvisiacich so sférami záujmov jednotlivých kultúrnych združení, organizácií, či redakcií časopisov. Možno nám pretrvávajúca situácia naskytne možnosť uvidieť veci a javy okolo nás jasnejšie, premyslieť nanovo niektoré otázky, nielen tvorivo-umelecké, ale aj technologické a komunikačné. Sme radi, že publikačné aktivity prispievateľov sú i napriek spomínanému stále živé a že môžeme vydať aj 18. číslo nášho časopisu a uzatvoriť tak ďalší jeho ročník. V rámci nášho tradičného úvodu limitatívne vyberáme jubileá narodení významných dejateľov slovenskej literatúry a kultúry:

Juraj Fándly (* 21. október 1750 Častá, † 7. marec 1811 Ompitál), **270. výročie narodenia**. Patrí k slovenským osvietencom. Bol rímskokatolícky kňazom a známym entomológom. V slovenskej literatúre sa pokladá za národného buditeľa a vlastenca, ktorý celý život venoval ľudu a svoje knihy slávnemu slovenskému národu. Je po ňom pomenovaná planétka (16435) Fándly. V rokoch 1787 – 1788 sa dostal do kontaktu so skupinou vlasteneckej mládeže, ktorá sa sústredila okolo Antona. Bernoláka, kodifikátora prvej spisovnej slovenčiny. Svoje dielo *Dúverná zmlúva s Mníchom a ďablom*, ktoré mal už sčasti hotové, vydal v novej slovenčine. Jeho dielo stalo prvým veľkým dielom napísaným v bernolákovskej slovenčine. Okrem tohto diela sa venoval hlavne písaniu návodov a rád, ako sa starať o hospodárstvo i zdravie ľudí a dobytku, čím sa snažil pomôcť nielen svojim farníkom (*O nemocách ai o vilčeenú nezdravej rožnej lichvi, Zelinkár, O úhoroch ai včelách rozmlúvaní, Slovenskí včelár* a iné). Okrem náučných diel vydal aj svoje kázne a niekoľko básní.

Ludovít Štúr (*28. október 1815 Uhrovec, † 12. január 1856 Modra), **205. výročie narodenia**. Slovenský politik, žurnalista, učiteľ, lingvista a spisovateľ, vedúca osobnosť hlavného prúdu slovenského národného hnutia v 30. a 40. rokoch 19. storočia, tzv. štúrovcov. Vystupoval proti národnému útlaku a presadzoval myšlienku slovanskej vzájomnosti. Bol horlivým členom Spoločnosti Česko-slovanskej a neskôr jej vedúcou osobnosťou. Po zrušení Spoločnosti preniesol jej činnosť na Katedru reči a literatúry československej, kde pôsobil ako zástupca profesora Palkoviča. Ludovít Štúr bol najvýznamnejší predstaviteľ slovenského národného života a vedúca osobnosť slovenského národného obrodzenia v polovici 19. storočia. Kodifikoval slovenský spisovný jazyk na základe stredoslovenských nárečí (1843). Okrem iného ide o vedúcu osobnosť Slovenského povstania 1848 – 1849. Pôsobil aj vo funkcii poslanca v uhorskom sneme za mesto Zvolen v rokoch 1847 – 1848. Aj po ňom je pomenovaná planétka (3393) Štúr. Slováci majú možnosť oboznámiť sa s dokumentárnym filmom RTVS z roku 2015 o jeho živote a diele pod názvom *Ludovít Štúr* (scenár Eva Tkáčiková a Miloslav Gdovin, réžia Fedor Bartko).

Ludovít Kubáni (*16. október 1830 Záhorany, † 30. november 1869 Rimavské Brezno), **190. výročie narodenia**. Slovenský básnik, prozaik, literárny kritik a dramatik. Ide o autora slovenskej literatúry, v ktorého diele vidieť rozpor medzi romantickým pohľadom na svet a novými svetonázorovými prvkami. Jeho literárne začiatky siahajú do obdobia jeho štúdií v Levoči. Dezilúzia a prevaha skúseností nad citmi a vôľou človeka sa stali vedúcim motívom jeho literárnej tvorby. Námetom pre jeho diela sú udalosti z roku 1848, memorandum národa slovenského, štúroveci, ale tiež národnostné otázky, otázky národnej slobody a historické udalosti

či postavy. Keďže písal poéziu i prózu, označuje sa aj ako viacdomy spisovateľ. V poézii nepodliehal romantizmu, ale dôsledne sa zameril na životné skúsenosti z porevolučného Uhorska. Z čias svojich stredoškolských štúdií si určite spomenieme na jeho *Valgathu*, historickú povesť, najrozsiahléjšie dielo (nedokončené, známa je len prvá časť), ďalej *Suplikanta*, poviedku, *Radziwillovnu, kráľovnú poľskú*, veršovanú povesť, *Čierne a biele šaty*, tragikomickú črtu, *Mendíka*, poviedku s romantickými aj realistickými prvkami, v ktorej vystupujú tri spoločenské vrstvy: inteligencia (Šípik, Šípková), chudoba (Sidónia, Kubáni, Gašpar), remeselník (Volovec) (mendíkovia sú chlapi, ktorý pracovali v učiteľských alebo farárskych rodinách, starali sa o domácnosti, ale dostali vzdelanie).

Okrem výročí narodenia významných osobností slovenskej literatúry a kultúry, ktorých je určite oveľa viac, než sme uviedli, je rok 2020 aj výročím vybraných udalostí, z ktorých uvádzame aspoň nasledovné:

1. marca 1920 – premiérou opery Bedřicha Smetanu Hubička začalo svoju činnosť Slovenské národné divadlo (SND) v Bratislave.

6. apríla 1875 – nariadením uhorského ministerstva vnútra zastavili činnosť Matice slovenskej, čo viedlo k neskoršiemu (12. novembra 1875) úplnému zrušeniu Matice slovenskej. Jej činnosť obnovili až v roku 1919.

23. júla 1860 – v Uhorsku vydali nariadenie, podľa ktorého sa úradnou rečou popri nemeckom jazyku stal aj maďarský jazyk. V 22 stoliciach sa mohol používať v úradnom styku aj slovenský jazyk.

1. augusta 1845 – Slovenske národne noviny (Slovenské národné noviny) začali vychádzať v Bratislave. Ich vydavateľom a hlavným redaktorom bol Ľudovít Štúr a boli prvými politickými novinami Slovákov. Vychádzali do 9. júna 1848.

22. augusta 1830 – v Liptovskom Mikuláši sa uskutočnilo prvé predstavenie Divadla slovanského svato-mikulášskeho. Uviedli hru Jána Chalupku Kocúrkovo.

20. októbra 1740 – na trón v Rakúsko-Uhorsku nastúpila po svojom otcovi Karolovi III. Mária Terézia. Akt korunovania za uhorskú kráľovnú sa oficiálne uskutočnil až 25. júna 1741, po zasadnutí uhorského snemu.

PhDr. Roman Kvapil, PhD.
šéfredaktor